

9 Závěr

Jak již jsem v úvodu zmínila, mým cílem bylo popsat Probační a mediační službu ČR a její činnost se zaměřením na její uplatnění při výkonem alternativních trestů jak z hlediska platné právní úpravy, tak také nastínit její vývoj, seznámit podrobněji s instituty probace a mediace, které tvoří hlavní náplň činnosti PMS, a v neposlední řadě také shrnout její uplatnění v praxi, zhodnotit jeho nedostatky a pokusit se navrhnout jejich možná řešení.

Jak ukazuje praxe, uvěznění má na určité skupiny pachatelů více negativních než pozitivních vlivů, zatímco jejich aktivní zapojení do řešení trestného činu častokrát mnohem lépe vede k naplnění účelu trestního zákona, nemluvě o případném odškodnění oběti trestného činu. Nejen z těchto důvodů se postupně stávaly součástí českého právního řádu jednotlivé odklony v trestním řízení a alternativní tresty.

Samozřejmě, že je někdy nezbytné provést klasické řízení, uložit v něm nepodmíněný trest odnětí svobody a ochránit tak společnost před další trestnou činností odsouzeného, jsou však i pachatelé trestných činů, kteří žijí řádným způsobem života a jejich trestný čin je pouze ojedinělým vybočením. Zejména v těchto případech je vhodné uplatnit odklony v trestním řízení nebo uložit alternativní trest vhodný pro konkrétní případ. Jednotlivé případy jsou rozmanité a orgány činné v trestním řízení by měly hodnotit každý individuálně ze všech hledisek.

Zavedením PMS v ČR se podařilo významným způsobem přispět k uplatňování tohoto alternativního způsobu řešení trestních věcí. Právní úprava organizace PMS je, podle mého názoru, v tomto směru dostatečná.

Co se však týká organizačního zajištění PMS, skýtá tato oblast značné nedostatky, které brání PMS v kvalitním plnění jejích zákonem vymezených úkolů. Prakticky od počátků fungování PMS je upozorňováno na nedostatečné personální obsazení jednotlivých středisek. Stavby byly sice postupně navyšovány, ale zdaleka nebylo dosaženo optimálního počtu zaměstnanců, který by umožnil nejen specializaci jednotlivých probačních úředníků a asistentů, ale i samotné kvalitní zajištění všech

zákonných povinností PMS. Ve většině případů jsou jednotliví úředníci zatíženi již samotným vedením probačních spisů a zajišťováním výkonu trestu OPP, které je těžištěm jejich činnosti. Proto je nutné posílení personálních kapacit PMS nebo omezení některé její aktivity, jinak nebudou schopni probační pracovníci kvalitně vykonávat např. dohled, kontrolu dodržování přiměřených omezení a povinností, kontrolu během zkušební doby nebo poskytovat soudní pomoc, a z těchto institutů se stanou pouze formální úkony bez hlubšího významu.

Dalším organizačním nedostatkem je materiální zajištění PMS. Vzhledem k nedostatečnému počtu služebních automobilů a mobilních telefonů, je značně omezena mobilita probačních pracovníků a možnost jejich navazování kontaktu s klienty. To se stává velkým problémem při výkonu dohledu a kontroly chování odsouzených, zvláště pokud žijí v odlehlejších místech od středisek PMS.

Možným řešením tohoto problému je zapojení dobrovolníků z řad občanů do některých činností PMS, jak je to běžné v některých jiných státech. Zákon o PMS s touto možností počítá v § 4 odst. 6, ve kterém stanoví, že úkony probace a mediace, které nejsou zákonem o PMS nebo zvláštním zákonem svěřeny do výlučné působnosti PMS, mohou vykonávat nebo se na nich podílet i jiné osoby. Probační úředníci by pak měli více času na jednotlivé případy a mohli se jim efektivněji věnovat.

Tato nedostatečná obsazenost se pravděpodobně ještě výrazněji projeví po zavedení nového trestu domácího vězení a trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.

Kontrolu trestu domácího vězení by měla do vybudování systému kontroly pomocí elektronického monitorování zajišťovat PMS. Vzhledem však k její personální obsazenosti a mobilitě jejích pracovníků si lze tuto kontrolu jen ztěžít představit. Zatímco elektronické náramky umožňují monitorovat pohyb odsouzených nepřetržitě, PMS není momentálně připravena zajistit ani její namátkovou kontrolu jednou týdně.

Ačkoliv první koncepce činnosti PMS směřovaly k tomu, že jejich těžištěm bude přípravné řízení, zejména z hlediska širšího uplatňování odklonů, v praxi se tento trend

bohužel neuchytil.⁹⁴

Přitom by činnost PMS v této fázi mohla být velmi prospěšná, a to především v rámci poskytování soudní pomoci a úkonů mediace. Vykonávání jednotlivých činností probačními úředníky však ovlivňuje nejenom jejich zákonné vymezení, ale také orgány činné v trestním řízení, které rozhodují o frekvenci používání jednotlivých institutů, při nichž se činnost PMS uplatňuje.

V této souvislosti bych také zmínila možnosti úpravy ustanovení § 4 odst. 7 zákona o PMS, který stanoví vázanost působení probačních úředníků na pokynech orgánů činných v trestním řízení pouze s výjimkou mediace. Tato vázanost má nepochybně svůj opodstatněný význam ve vykonávacím řízení, nikoli však v počátečních fázích činnosti PMS, především při obstarávání podkladů o osobě obviněného v rámci soudní pomoci, apod., kdy není účelné, aby tato činnost byla vázána na konkrétní pokyn orgánů činných v trestním řízení.

Z praxe probačních pracovníků lze také dovodit nedostatek při výkladu právní úpravy součinnosti PMS se soudci a státními zástupci. Jedná se o § 4 odst. 2 zákona o PMS, jehož extenzivním výkladem někdy dochází k přenášení administrativní agendy soudů a státních zastupitelství na PMS.

Co se týká řízení vykonávacího, rozhodování soudu o alternativních trestech a opatřeních by mělo probíhat v úzké součinnosti s PMS a opírat se o její vypracované podklady. Tímto způsobem lze docílit lepší účinnosti a vykonatelnosti těchto trestů a opatření.

Vzhledem však k neurčitosti a rozsahu ustanovení § 4 odst. 2 písm. d) zákona o PMS dochází někdy k zatěžování probačních pracovníků v rámci mnoha alternativních trestů, ochranných a výchovných opatření, jejichž kontrola výkonu spočívá pouze v administrativní činnosti zahrnující zasílání písemných dotazů a poté zpráv soudu. Zamezení nutnosti plnění těchto úkonů by vedlo k uvolnění personálních kapacit PMS a jejich lepšímu a smyslupnějšímu využití v rámci vykonávacího i přípravného řízení, zejména s ohledem na odborné znalosti a zkušenosti pracovníků PMS.

94 Změna nastala u mladistvých klientů PMS v souvislosti s účinností zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

Výhrady k právním úpravám trestu OPP a podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem a jejich nedostatky v praxi jsem již uvedla v jednotlivých kapitolách.

Dalším předpokladem k tomu, aby PMS mohla své úkoly plnit efektivně, je informovanost veřejnosti o jejím působení. V současné době nemají o činnosti PMS dostatečný přehled ani obvinění a poškození trestným činem, ani veřejnost. Stejně důležitý je také pozitivní postoj občanů k této instituci a její prospěšnosti v rámci trestního řízení.

Ačkoli je Probační a mediační služba relativně novou institucí v českém trestním právu, lze jí a její začlenění do řešení trestních věcí v České Republice i přes výše zmiňované nedostatky hodnotit pozitivně, neboť se jí daří plnit úkoly v rámci trestního řízení v celku úspěšně.